

УДК [351.74:343.326](474.5)

В. В. ЧУМАК,

кандидат юридичних наук,

провідний науковий співробітник відділу організації наукової роботи

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛУ ЛИТОВСЬКОЇ ПОЛІЦІЇ З АНТИТЕРОРИСТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ «ARAS»: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Досліджено правове регулювання діяльності підрозділу Литовської поліції з антитерористичних операцій «ARAS». Встановлено, що цей підрозділ є ключовим суб'єктом литовської національної поліцейської системи у боротьбі з тероризмом, проаналізовано його функції та завдання. Обґрунтовано доцільність використання досвіду діяльності підрозділу Литовської поліції з антитерористичних операцій «ARAS» в Україні.

Ключові слова: підрозділ, поліція, діяльність, тероризм, досвід, Литва, Україна.

Chumak, V.V. (2015), "Organizational and legal issues of the activities of Lithuanian Police Anti-Terrorist Operations Unit «ARAS»: experience and perspectives of using in Ukraine" ["Orhanizatsiino-pravovi pytannia diialnosti pidrozdilu Lytovskoi politzii z antyterorystychnykh operatsii «ARAS»: dosvid ta perspektyvy vykorystannia v Ukraini"], *Pravo i Bezpeka*, No. 4, pp. 102–106.

Постановка проблеми. Одним із чинників забезпечення існування будь-якої розвиненої держави сучасного світу є національна безпека [1, с. 214]. Не дивлячись на те, що тероризм – явище не нове і де-факто існує десятки століть, сучасна масштабність і руйнівна сила, яку несе саме міжнародний тероризм, виводять його на якісно новий рівень існування і дають підстави оцінювати як глобальну загрозу [2]. За останні роки тероризм і акти терористичного характеру не лише перетворилися на глобальну проблему, а й набули значення тотальної загрози для існування сучасної європейської та світової цивілізації. Прикладом цьому слугують трагічні події, які відбулися 13 листопада 2015 року в Парижі.

Сьогодні на європейському просторі не залишилося держав і народів, які б не відчули на собі, що означає терористична загроза і які її наслідки для кожного громадянина. Не є виключенням у цьому сенсі і Україна як держава та її громадяни як окрема етнічна група світового суспільства [3, с. 170].

Зрозуміло, що боротьба з тероризмом нерозривно пов'язана з діяльністю правоохорон-

них органів, важливе місце серед яких займає поліція. У свою чергу, поліція в Україні як абсолютна нова форма, формація служіння суспільству перебуває лише на початковому етапі свого формування. Так, 2 липня 2015 року Верховною Радою України було ухвалено закон України «Про Національну поліцію» [4], який набув чинності лише 7 листопада того ж року.

Зазначене свідчить про необхідність перманентного звернення до досвіду організаційно-правових аспектів діяльності поліції країн Європи з метою його використання в Україні, у тому числі у сфері протидії тероризму. Стосовно вибору країн Європейського Союзу, які можуть слугувати прикладом для становлення поліцейської діяльності в Україні, маємо зазначити, що це країни Балтії (Естонія, Латвія, Литва), які, як і Україна, мають спільне радянське та пострадянське минуле. При цьому країни Балтії знаходяться далеко попереду України у реформуванні всіх сфер суспільного життя, зокрема поліцейських органів. Вони побудували громадянське суспільство і державне управління за зразком найрозвиненіших країн Європи.

Ще одним аргументом на користь запозичення й використання позитивного досвіду європейських країн є прагнення нашої держави стати повноправним членом європейського співтовариства. Чималу користь цей досвід може принести Україні при розбудові власних правоохоронних органів, насамперед поліції [5, с. 334].

Отже, для України, в контексті європейської інтеграції, дослідження питань співпраці держав – членів Європейського Союзу в галузі правоохоронної діяльності та ситуації щодо попередження тероризму є необхідним і актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальні питання діяльності правоохоронних органів зарубіжних країн розглядали у своїх працях такі вчені, як В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, В. М. Бевзенко, Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, І. С. Гриценко, С. М. Гусаров, Є. В. Додін, Р. А. Калужний, Т. О. Коломощ, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, Р. С. Мельник, О. М. Музичук, В. Я. Настюк, О. С. Проневич, М. Г. Шульга та ін. Однак дослідження саме особливостей діяльності антитерористичних поліцейських підрозділів у зарубіжних країнах, попри наукову актуальність питання, комплексно не проводилось, а відсутність відповідної монографічної літератури на цю тематику свідчить про недостатню увагу до неї вчених-правознавців. Немає також спеціальних досліджень, присвячених досвіду діяльності підрозділу Литовської поліції з антитерористичних операцій «ARAS», крім епізодичних, чим і зумовлена актуальність теми дослідження.

Метою статті є з'ясування організаційно-правових аспектів діяльності підрозділу Литовської поліції з антитерористичних операцій «ARAS» як ключового суб'єкта литовської національної поліцейської системи у боротьбі з тероризмом.

Виклад основного матеріалу. Після терористичних актів, що відбулись 11 вересня 2001 року у США, Радою Європейського Союзу було скликано всіх держав – членів Європейського Союзу на зустріч, щоб поліпшити співпрацю у боротьбі з тероризмом між країнами і здійсненні узгоджених заходів з метою забезпечення високого рівня безпеки.

Після саміту Європейського Союзу спеціалізованих підрозділів поліції, який відбувся 15 жовтня 2001 року, було вирішено створити захищений зв'язок та інформаційну мережу, що дозволить антитерористичним підрозділам держав – членів Європейського Союзу ефективно спілкуватися і забезпечувати взаємну допомогу. 31 жовтня 2001 року голови поліцейських антитерористичних підрозділів держав – членів

Європейського Союзу ратифікували рішення директорів. Проект отримав назву ATLAS [6].

ATLAS – це міжнародна організація, яка складається зі спеціалізованих поліцейських одиниць держав – членів Європейського Союзу, її метою є співпраця і надання взаємної підтримки та допомоги у боротьбі з тероризмом, підвищення навичок, знань і досвіду з протидії тероризму серед правоохоронних органів держав – членів Європейського Союзу.

У зв'язку з цим було створено п'ять проектних груп, які склалися зі спеціалізованих поліцейських одиниць чотирьох держав – членів Європейського Союзу та спеціалізувались у певних областях:

- Австрійська ЕКО COBRA щодо набігів у будівлях;
- Британський CO19 щодо набігів у метро;
- Французька GIGN щодо набігів на літаки;
- Французька RAID щодо рейдів поїздів та автобусів;
- Німецький GSG 9 щодо морських дій [7].

Учасниками мережі ATLAS є: ARAS (Литва); ACVILA (Румунія); AKS (Данія); BOA (Польща); DELTA (Норвегія); DSI (Нідерланди); DSU (Бельгія); ЕАО (Кіпр); ЕКАМ (Греція); ЕКО COBRA (Австрія); ERU (Ірландія); GIGN (Франція); GIS (Італія); GEO (Іспанія); GOE (Португалія); GSG 9 (Німеччина); KARHU (Фінляндія); KOMMANDO K (Естонія); LYNX (Словаччина); NI (Швеція); NOCS (Італія); OMEGA (Латвія); RAID (Франція); RED PANTHER (Словенія); CO19 (Велика Британія); SEK BWL (Німеччина); SAG (Мальта); SIAS (Румунія); SUCT (Болгарія); TESZ (Угорщина); UEI (Іспанія); URNA (Чеська Республіка); USP (Люксембург) [6; 7] (рис. 1).

У грудні 2004 року підрозділ Литовської поліції з антитерористичних операцій «ARAS» був прийнятий до міжнародної організації ATLAS, де став представляти Литву як члена Європейського Союзу.

Після вступу до складу Європейського Союзу в силу свого геополітичного розташування Литва автоматично стала його східною межею. Більшість маршрутів зі сходу на захід і з півночі на південь на шляху до Європи проходять саме через територію Литви. Країна має 4 аеропорти і 1 морський порт, який створює фактор ризику, враховуючи загрозу міжнародного тероризму. Збільшення потоку нелегальних емігрантів з країн Азії, контрабанда наркотичних речовин та інших товарів були відчутними для Литви. Натомість після вступу до Європейського Союзу цей потік лише виріс. Увага різних кримінальних структур або навіть терористичних організацій

до країн Балтії постійно зростає. Як наслідок, 4 квітня 1991 року був створений підрозділ Литовської поліції з антитерористичних операцій

«ARAS» для вирішення специфічних завдань у боротьбі з організованими кримінальними і терористичними структурами.

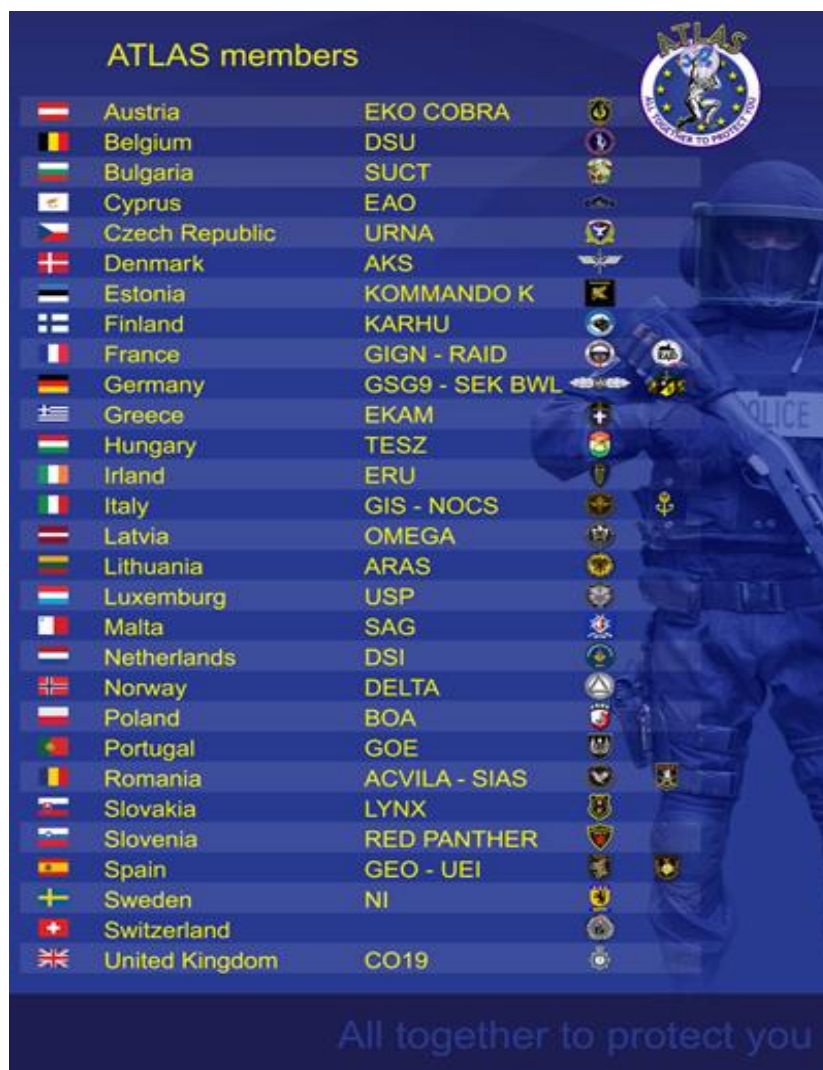

Рис. 1. Учасники мережі ATLAS

Підрозділ Литовської поліції з антитерористичних операцій «ARAS» – це незалежний спеціалізований підрозділ поліції, який включає в себе командування, відділ інформації, аналізу і переговорів, відділ пошуку та ліквідації вибухових речовин, спеціальний загін, три роти, одна з яких розташована у портовому місті Клайпеда. У підрозділах також є спеціалізовані групи розвідки, снайперів, альпіністів, бойових плавців, професійних переговорників [6]. Діяльність «ARAS» регулюється Конституцією Литовської Республіки, міжнародними договорами, законодавством Європейського союзу, Статутом внутрішньої служби, законом про поліцію та іншими нормативно-правовими актами Литовської Республіки.

Основними завданнями підрозділу Литовської поліції з антитерористичних операцій «ARAS» є:

– організація, управління та здійснення спеціальних антитерористичних операцій всередині країни;

– звільнення заручників та затримання небезпечних озброєних злочинців в екстремальних умовах;

– знешкодження вибухових пристроїв і вибухових речовин, які використовуються у терористичних або злочинних цілях;

– за необхідності – допомога правоохоронним структурам Литви у затриманні особливо небезпечних озброєних злочинців;

– виконання контрснайперського прикриття особливо важливих персон під час офіційних візитів.

При цьому підрозділ «ARAS» не тільки несе відповідальність за ліквідацію терористичних актів, а й бере активну участь у їх запобіганні.

Підрозділ Литовської поліції з антитерористичних операцій «ARAS» у межах покладених на нього завдань виконує такі функції:

- у межах своєї компетенції організовує та реалізує цільові спеціальні плани операцій;
- веде переговори щодо звільнення заручників, затримання озброєних та небезпечних злочинців;
- у межах своєї компетенції бере участь в оперативних діях із затримання осіб, підозрюваних у вчиненні або підготовці злочину, у здійсненні правопорушення;
- нейтралізує знайдені саморобні вибухові пристрої та вибухові речовини, які використовуються військовими у терористичних або злочинних цілях;
- у межах своєї компетенції збирає та аналізує інформацію про терористичні загрози, співпрацює з іншими компетентними органами у цій галузі;
- у межах своєї компетенції готує плани та програми реалізації антитерористичних заходів, інформує громадськість про профілактику тероризму;
- бере участь у робочих групах та комітетах з боротьби з тероризмом;
- співпрацює з литовськими і зарубіжними правоохоронними органами та установами, надає методичну допомогу правоохоронним органам й установам у попередженні тероризму.

Під час виконання своїх завдань та в межах своєї компетенції «ARAS» має право:

- брати участь у секретних операціях, що проводяться спільно з іншими органами поліції та правоохоронних органів;
- збирати дані та інформацію;
- вимагати від фізичних та юридичних осіб, осіб без громадянства та іноземних громадян виконання законів Литовської Республіки, постанов Уряду та інших нормативно-правових актів [6].

Підрозділ «ARAS» фінансується з державного бюджету, забезпечується сучасним озброєнням та обладнанням для успішного виконання завдань.

На сьогодні до особового складу підрозділу входять висококваліфіковані співробітники, які пройшли фізичну і психологічну підготовку та мають навички для роботи в екстремальних умовах. Професіоналізм співробітників підрозділу перевіряється декілька разів на рік у реальних операціях, у зв'язку з чим якість діяльності підрозділу з антитерористичних операцій оцінена не лише у Литві. Великий досвід співробітники підрозділу отримують, коли беруть участь у різних курсах спеціального реагування підрозділу на критичні ситу-

ації, які організовують США та інші провідні країни світу [6].

Висновки. Зарубіжний досвід показує, що основною формою боротьби з тероризмом у сучасних умовах є проведення спецоперацій, тому більшість країн Європи пішли шляхом формування особливих підрозділів і спецслужб, оснащених сучасною технікою, зброєю і транспортом. Діяльність таких підрозділів є складовою чіткої державної системи, за якої вони отримують всебічну підтримку (правову, інформаційну, морально-психологічну тощо) від інших інститутів структури.

Згідно зі ст. 13 закону України «Про Національну поліцію» до складу поліції входить, зокрема, поліція особливого призначення. За заявами керівництва МВС України уособленням поліції особливого призначення має стати «Корпус оперативного-раптової дії» (КОРД), який залишить численні спеціальні підрозділи міліції (Сокіл, Грифон, Титан, ексБеркут). КОРД буде являти собою єдину систему спецназу з філософією нового поліцейського підрозділу та новим високим рівнем професіонального стандарту [8]. Однак наразі нормативно не визначено ані статусу, ані сфери повноважень КОРДу, у зв'язку з чим не можна зробити однозначних висновків стосовно його діяльності у боротьбі з тероризмом.

У свою чергу, з урахуванням зарубіжного досвіду слід переглянути повноваження зазначених підрозділів і створити на їх базі єдиний структурний підрозділ, який буде займатися антитерористичними операціями в Україні та входити до складу Національної поліції України.

На нашу думку, у зв'язку з офіційною заявою керівництва МВС України про те, що КОРД буде якісно новим поліцейським підрозділом, увібравши у себе досвід кращих вітчизняних і світових спецназів із найсучаснішим тактичним і технічним оснащенням [8], боротьбою з тероризмом на території України повинен займатися саме цей підрозділ, що необхідно передбачити у його завданнях, або ще інший підрозділ.

На підставі викладеного можна сказати, що в умовах складної обстановки та проведення в Україні антитерористичної операції позитивний досвід діяльності підрозділу Литовської поліції з антитерористичних операцій «ARAS» заслуговує на подальше вивчення та впровадження в діяльність МВС України й Національної поліції України з метою вдосконалення діяльності та подальшого розвитку системи органів внутрішніх справ України.

Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо дослідження досвіду діяльності антитерористичних поліцейських підрозділів у інших країнах Європи.

Список використаних джерел

1. Примак А. Ф. Міжнародне співробітництво як досвід забезпечення національної безпеки держави / Примак Алла Федорівна // Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали пост. діюч. наук.-практ. семінару, 17 жовт. 2014 р. / СБУ ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Ін-т підготовки юрид. кадрів для СБУ. – Харків : Право, 2014. – Вип. 6. – С. 213–217.
2. Целуйко М. Є. Суспільно-політичні передумови існування тероризму в Європі [Електронний ресурс] / Целуйко М. Є. – [Б.м. : б.в., 2010. – 6 с.]. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/2401/2/Целуйко%20М.Є.pdf>.
3. Новікова Л. В. Антитерористична компетенція інституціонального механізму Європейського Союзу / Новікова Л. В. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». – 2015. – № 1151, вип. 19. – С. 170–173.
4. Про Національну поліцію : закон України від 2 лип. 2015 р. № 58-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
5. Юнін О. С. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності правоохоронних (поліцейських) підрозділів і можливості його застосування в Україні : монографія / О. С. Юнін. – Харків : НікаНова, 2015. – 456 с.
6. Lietuvos policijos antiteroristinių operacijų rinktinė «Aras» : сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.policija.lt/tvs/v/?sky=31&acc_id=126&lan_id=lt.
7. Сеть АТЛАСА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.knowledgr.com/18221589/СетьАТЛАСА>.
8. Аваков А. Б. Новый полицейский спецназ КОРД. Старт! [Електронний ресурс] / А. Б. Аваков. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/arsen.avakov.1/posts/918767858213321>.

Надійшла до редколегії 10.12.2015

ЧУМАК В. В. ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПОДРАЗДЕЛЕНИЯ ЛИТОВСКОЙ ПОЛИЦИИ ПО АНТИТЕРРОРИСТИЧЕСКИМ ОПЕРАЦИЯМ «ARAS»: ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Исследовано правовое регулирование деятельности подразделения Литовской полиции по антитеррористическим операциям «ARAS». Установлено, что это подразделение является ключевым субъектом литовской национальной полицейской системы по борьбе с терроризмом, проанализированы его функции и задачи. Обоснована целесообразность использования опыта деятельности подразделения Литовской полиции по антитеррористическим операциям «ARAS» в Украине.

Ключевые слова: подразделение, полиция, деятельность, терроризм, опыт, Литва, Украина.

CHUMAK V. V. ORGANIZATIONAL AND LEGAL ISSUES OF THE ACTIVITIES OF LITHUANIAN POLICE ANTI-TERRORIST OPERATIONS UNIT «ARAS»: EXPERIENCE AND PERSPECTIVES OF USING IN UKRAINE

Legal regulation of the activities of Lithuanian Police Anti-Terrorist Operations Unit «ARAS» has been studied. It has been found out that this unit is a key subject of Lithuanian national police system in the fight against terrorism.

It has been outlined that ATLAS is international organization that consists of specialized police units of the member-states of the European Union, its objective is cooperation and mutual support and assistance in combating terrorism and improving skills, knowledge and experience of combating terrorism among law enforcement agencies – member-states of the European Union.

It has been established that Lithuanian Police Anti-Terrorist Operations Unit «ARAS» is an independent specialized police unit, which includes command staff, department of information, analysis and negotiations, department of search and elimination of explosives, special unit, three squadrons, one of which is located in the port city of Klaipeda. Functions and tasks of Lithuanian Police Anti-Terrorist Operations Unit «ARAS» have been analyzed.

It has been emphasized that in conditions of a complex situation and holding anti-terrorist operation in Ukraine positive experience of Lithuanian Police Anti-Terrorist Operations Unit «ARAS» should be the object of further study and implementation in the activities of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the National Police of Ukraine to improve the activities and further development of the system of Internal Affairs Agencies of Ukraine. The expediency of using the experience of Lithuanian Police Anti-Terrorist Operations Unit «ARAS» in Ukraine has been grounded.

Keywords: division, police, activity, terrorism, experience, Lithuania, Ukraine.